

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาเมืองหลักในส่วนภูมิภาค เป็นนโยบายหลักในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 เป็นการกระจายความเจริญจากส่วนกลาง คือ กรุงเทพมหานคร ไปสู่ชนบท โดยผ่านทางเมืองหลักต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นในแต่ละภาคของประเทศ เพื่อสนองต่อนโยบายลดการอพยพของประชากรเข้าสู่กรุงเทพมหานคร และปรับโครงสร้างของประเทศให้เป็นอุตสาหกรรม โดยการกระจายอุตสาหกรรมเข้าไปในส่วนภูมิภาค ส่วนที่ยังเป็นปัญหา คือ เมืองหลักในส่วนภูมิภาคยังขาดฐานเศรษฐกิจที่มีขนาดใหญ่พอที่จะรองรับแรงงานในภาคเอกชน ในส่วนของเมืองเองก็ขาดแคลนการบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่าง ๆ ต่อการพัฒนา การใช้ที่ดินในเมืองยังไม่เหมาะสม นอกจากนี้ ยังมีปัญหาฐานะการคลังของท้องถิ่นมีจำกัด การบริหารงานของเทศบาลยังขาดประสิทธิภาพที่ค้ำพอง เมืองหลักที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ เมืองขอนแก่น และเมืองนครราชสีมา มาตรการพัฒนาที่สำคัญก็คือ การเสริมสร้างบทบาทและกิจกรรมที่สำคัญของเมืองหลัก เพื่อเป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม

จังหวัดขอนแก่น เป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ของจังหวัด ประมาณ 11,423.9 ตารางกิโลเมตร มีประชากรในปลายปี 2527 จำนวน 1,472,717 คน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 16 อำเภอ 4 กิ่งอำเภอ จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองหลัก และเป็นศูนย์กลางด้านการบริหารราชการแผ่นดินของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นโยบายการพัฒนาเมืองหลักขอนแก่นมีเป้าหมาย ดังนี้

1. พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการค้าและการบริการระดับภาค
2. ให้เป็นศูนย์กลางการบริหารราชการและการศึกษาของภาค

3. ส่งเสริมอุตสาหกรรมการเกษตรที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น
4. ส่งเสริมอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าจากกรุงเทพมหานคร และอุตสาหกรรมบริการต่าง ๆ

จากนโยบายดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เมืองหลักขอนแก่นซึ่งได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาจากอดีต รวมทั้งบทบาทที่ถูกกำหนดให้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 จะมีผลอย่างมากต่อการกำหนดรูปแบบในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ รวมทั้งแผนทางด้านการใช้ที่ดิน ซึ่งรัฐบาลได้เร่งให้มีการจัดทำผังเมืองรวม เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองให้มีประสิทธิภาพ ประกอบกับการใช้ที่ดินที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีการขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนและเหมาะสม อันอาจจะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา จึงสมควรที่จะนำเรื่องการศึกษาการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่นมาทำการศึกษา เพื่อพิจารณาเสนอแนะรูปแบบที่เหมาะสมของการใช้ที่ดินในชุมชน แก่ไขและป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งยังเป็นแนวทางให้แก่การจตุระเปียบการใช้ที่ดินของชุมชนในเขตเทศบาลนี้ ต่อไป

เทศบาลเมืองขอนแก่น มีพื้นที่ 46 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 4 ตำบล คือ ตำบลในเมือง ตำบลเมืองเก่า ตำบลพระลับ และตำบลศิลา ลักษณะชุมชนและการใช้ที่ดินในปัจจุบัน ส่วนมากเป็นอาคารร้านค้าและที่อยู่อาศัยเกาะไปตามริมถนนในเขตใจกลางเมือง บริเวณถนนศรีจันทร์ ถนนกลางเมือง และถนนหน้าเมือง ซึ่งทำให้บริการดังกล่าว มีความหนาแน่นของประชากรและสิ่งปลูกสร้างสูง ส่วนบริเวณทางตอนเหนือของเมืองมีสิ่งปลูกสร้างค่อนข้างเบาบาง

ลักษณะการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นสถาบันของราชการและสถานศึกษา รองลงมาเป็นเขตที่พักอาศัย พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม ย่านการค้าที่เกิดขึ้นใหม่ ได้แก่ บริเวณสถานีรถยนต์ขนส่งโดยสาร บริเวณด้านเหนือของเมืองจะมีการใช้ที่ดินที่เห็นชัด ได้แก่ ศูนย์ราชการ กองพันทหารม้าที่ 6 และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ส่วนทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นบริเวณที่เมืองเริ่มขยายตัวออกมา มีสถาบันราชการ ได้แก่ โรงพยาบาลขอนแก่น เรือนจำ โรงพยาบาลจิตเวช เขตและแขวงกาทาง สำนักงานโครงการอ่างเก็บน้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และย่านพักอาศัยเบาบาง สำหรับทางทิศตะวันตกและทิศใต้

เป็นย่านที่พักอาศัยเบาบาง บริเวณเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมมีอยู่มากบริเวณริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเกษตร เช่น โรงสี โรงทำมันเส้น โรงเลื่อย เป็นต้น บริเวณที่อยู่ลึกเข้าไปจากถนนยังคงเป็นที่ทำการเกษตรกรรมอยู่มาก

ขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ก. ขอบเขตที่เป็นพื้นที่ทางกายภาพ

ขอบเขตที่ใช้ในการศึกษา ใช้พื้นที่ทางการปกครองเป็นหลัก คือ เขตเทศบาลเมืองขอนแก่น ครอบคลุมพื้นที่ 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลในเมือง ตำบลเมืองเก่า ตำบลพระลับ และตำบลศิลา รวมพื้นที่ทั้งหมด 46 ตารางกิโลเมตร

ข. ขอบเขตที่จะเป็นเนื้อหาที่จะศึกษา

1. ศึกษาบทบาทและความสำคัญของชุมชนเมืองขอนแก่น
2. ศึกษาถึงรูปแบบการใช้ที่ดิน โดยศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และการขยายตัวของชุมชนเมืองขอนแก่น
3. ศึกษากภาพของพื้นที่ในชุมชนเมือง และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่มีผลต่อชุมชนเมือง เพื่อสามารถควบคุมการขยายพื้นที่ชุมชนเมืองจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้เหมาะสม
4. เสนอแนะรูปแบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสมในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

ค. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อทราบถึงรูปแบบการใช้ที่ดินจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน อันได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงนโยบายและบทบาทของเมืองขอนแก่น

3. เพื่อหาแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และการขยายตัวของเมืองขอนแก่นในอนาคต

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

1. ได้ทราบถึงสภาพทั่ว ๆ ไปของชุมชนเมืองขอนแก่น ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และประชากร
2. ได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในเขตชุมชนเมืองขอนแก่นที่มีผลต่อการใช้ที่ดิน
3. ทำให้ทราบแนวทางและวิธีการที่จะแก้ปัญหาตามลำดับความสำคัญ และตามความต้องการของคนในชุมชน
4. เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา
5. เป็นการสนับสนุนนโยบายการพัฒนาเมืองหลัก ในสาขาการจัดใช้ที่ดิน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5

การดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาจากผลงานวิจัย ทฤษฎี และแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน
2. ศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ ที่ต้องทำการสำรวจขั้นต้นในพื้นที่
3. ศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ ที่มีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนได้ทำการสำรวจไว้
4. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาจากตัวแปรด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และประชากรที่ได้ทำการศึกษามา
5. เสนอแนะรูปแบบการใช้ที่ดิน และโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพที่จำเป็น